Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
The Journal Of Social Sciences Institute

VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ DERGİSİ
THE JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES INSTITUTE

ISSN: 1302-6879

ULUSLARARASI HAKEMLİ DERGİDİR

YIL/YEAR: 2017 SAYI/NUMBER
TÜRK KÜLTÜR DÜNYASI ÖZEL SAYISI

VAN EĞİTİM YAPILARINDAN BİRİ; BAŞKALE/PİZAN HÜSREV PAŞA MEDRESESİ

ONE OF VAN EDUCATION STRUCTURES; MEDRESE OF HÜSREV PASHA IN BASKALE/PIZAN

Yrd. Doç. Dr. Şahabettin ÖZTÜRK
YYÜ Mimarlık ve Tasarım Fakültesi
Mimarlık Bölümü
sahozturk13@gmail.com

Yrd. Doç. Dr. Yaşar SUBAŞI DİREK
YYÜ Mimarlık ve Tasarım Fakültesi
Mimarlık bölümü
yasarsu@yyu.edu.tr

Öz

Selçuklu ve Osmanlı yönetiminin tüm coğrafyasında olduğu gibi Van Gölü ve Havzası'ndaki birçok yerleşim alanında medreselerin eğitim ve kültür üzerinde önemli bir yeri vardır. Medreselerin sayısı, mimari form ve fonksiyonel özellikleri hakkında tam bilgimiz olmamasına karşın, çeşitli yazılı kaynaklarda bölgedeki medreselerin farklı biçim ve dönemlerde inşa edildiği bilinmektedir. Çeşitli kaynaklarda elde edilen verilere göre 1899 Van il merkezinde dokuz, ilçe merkezlerinden Gevaş'ta üç, Bahçesaray'da beş, Timar'da üç, Havasor'da iki, Erçek'te iki, Hoşap'ta iki olmak üzere Van'da toplam 27 medresenin olduğu belirtilmektedir. Hüsrev Paşa *(Pizan)* Medresesi, Van'ın doğusunda yer alan Başkale İlçesi'nin tarihi Ören Köy meydanın da yer almaktadır. Medrese, plan özellikleri açısından iki katlı ve iç avlulu bir tasarım ile bölgedeki diğer medreselerden farklılık arz etmektedir. Medrese ile ilgili ilk uygulama çalışmaları, Van Valiliği tarafından başlatılmıştır. Günümüzde kazı ve diğer bilimsel çalışmalar ilgili kurumlar tarafından devam etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Selçuklu, Osmanlı, Van, medrese, iç avlu, kemer.

Abstract

In many settlements in Van Lake and Basin, medreses have an important place in education and culture as it is in the entire geography of the Seljuk and Ottoman administrations. Although we do not have complete information about the number of medreses, architectural forms and functional features, it is known that the medresses in the region are constructed in different forms and periods in various written sources. According to the data obtained from various sources in 1899, nine in Van province center, it is stated that there are a total of 26 medreses in district centers, three in Gevaş, five in Bahçesaray, three in Timar, two in Havasor, two in Erçek and two in Hosap. Hüsrev Pasha (Pizan) Medrese in the historical ruins of Baskale District in the east of Van is different from other medreses with its two-storey and inner courtyard design. The first practical work on the medrese was initiated by the Governor of Van. Today, excavations and other scientific studies are being carried out by relevant institutions.

Keywords: Seljuk, Ottoman, Van, medrese, ınner courtyard, kemer.

Giriş

Selçuklu ve Osmanlı döneminde, bölgedeki birçok yerleşim alanında inşa edilen medreselerin, eğitim ve kültür üzerinde önemli etkisi olduğu bir gerçektir. Bu eğitim kurumlarının sayısı ve mimari forrmu ve fonksiyonel özellikleri hakkında yeterli veri olmamasına karşın, çeşitli yazılı kaynak ve belgelerde çok sayıda medresenin farklı dönemlerde inşa edildiği bilinmektedir.

1899 yılındaki Van Vilayeti Salnamesinde il merkezinde 10, diğer merkezlerde ise Gevaş'ta üç, Bahçesaray'da beş, Timar'da üç, Havasor'da iki, Erçek'te iki, Hoşap'ta iki olmak üzere toplam 27 medresenin olduğu belirtilmektedir (VVC, 1995: 69).

Eski Van Şehrindeki Medreseler;

1-Ulu Camii ve Medresesi; Cami-i Kebir veya Şah-ı Ermen Camii olarak da bilinirdi. I. Sökmen (1100-1112) ya da II. Sökmen (1128-1185) döneminde yaptırılmış olması kuvvetle muhtemeldir. Günümüzde medrese ve cami restorasyon çalışmaları, Vakıflar Bitlis Bölge Müdürlüğü tarafından devam etmektedir.

2-Kızıl Camii ve Medresesi; Eski Van şehrinin doğu kısmında bulunan Tebriz Kapısı Mahallesi'ndeydi. Günümüzde medrese mevcut değildir (Ağaoğlu, 2003: 33-100).

3-Kaya Çelebi Camii ve Medresesi; 1469'da Konya'dan Van'a gelen Koçi Bey ailesi tarafından Koçi Bey Mescidi ve medresesi olarak inşa edilmiştir. Günümüzde medrese mevcut değildir.

4-Müftü Medresesi; 1530 yılında yaptırılan medrese, XIX. yüzyılda da işlevini devam ettirmiştir. Günümüzde medrese mevcut değildir.

5-İskender Paşa Mescidi ve Medresesi; Anadolu Defterdarı Çerkez İskender Paşa tarafından 1548–1553 yılları arasında Safavilerin tahrip ettiği, Bicâniye Medresesi'nin yerine inşa edilmiş, günümüzde mevcut değildir (Demiroğlu, 1958: 2).

6-Hüsrev Paşa Camii ve Medresesi;Hüsrev Paşa Camii ve Medresesi;Van Beylerbeyi Hüsrev Paşa tarafından, 1567–1568 tarihinde Orta Kapı Mahallesi'nde yer alan medrese, 2010 yılında Bitlis Vakıflar Bölge Müdürlüğü tarafından restore edilmiştir. Günümüzde kullanılmamaktadır. Hüsreviye veya Kurşunlu Camii olarak da bilinirdi (Ağaoğlu, 2007: 328-330).

7-Melik Mehmet Medresesi; Eski Van Şehrinde olduğu kayıtlı olmasına rağmen, tamamen yok edildiği için günümüzde mevcut değildir.

8-Abbas Ağa Camii ve Medresesi; Abbas Ağa tarafından 1655'den önce yaptırılan camii, İskele Mahallesi'ndeydi. Günümüzde medrese restorasyon çalışmaları Vakıflar Bitlis Bölge Müdürlüğü tarafından devam etmektedir.

9-Horhor Camii ve Medresesi; Horhor Bahçesi'nin hemen yanında yer alan cami ve medrese 2014 yılında Bitlis Vakıflar Bölge Müdürlüğü tarafında restore edilmiştir.Günümüzde medrese bölge halkı tarafından kullanılmaktadır.

Van merkez dışındaki diğer yerleşim alanlarındaki medreseler ise;

1-Gevaş İzzettin Şir Medresesi;1257 yılında Melik İzzettin Şir adına Abdullah Han tarafından yapıldığı söylense de inşa tarihi belli değildir. XIV. yüzyılda inşa edilen medrese plan ve mimari özellikleri bakımından XII. Yüzyıl medrese plan özelliğindedir (Evliya Çelebi, 1976:1230).

2-Gürpınar/Hoşap *(Güzelsu)* Hasan Bey Medresesi;Medrese, Van-Hakkâri karayolunun Hoşap girişinde kuzeyde yer alan mezarlık alanı içerisinde yer almaktadır. Yapı, Mahmudi beylerinden Mir Hasan Beyin eseridir. Giriş kapısı üzerinde yer alan iki satırlık kitabesinde medresenin 1563 yılında İvaz oğlu Mir Hasan tarafından inşa edilmiştir (Öztürk-Gültekin, 2009: 234-254).

3-Gürpınar/Hoşap *(Güzelsu)* Evliya Bey Medresesi;Medrese Hoşap'ın Gevirhan Mezarlığının doğusunda yer almaktadır. Yapı üzerinde yer alan iki satırlık kitabede "Güzeller güzeli muhteşem kalenin sahiplerinden Ahmet (S.A.V.)'in iltifatına mazhar olmuş Halit (Bin Velid) neslinden Evliya bey yaptırmıştır. Mahmudilerin Emiri Eviya Bey Köprüsünü 1671 yılında inşa ettiğine göre muhtemelen medresede aynı yüzyıl olan XVII y.y. da inşa edilmiştir (Top, 1998: 28-30).

4-Mir Hasan Veli Medresesi;Bahçesaray'ın Kale Mahallesi'nde yer alan medresenin inşa tarihi tam olarak bilinmemektedir. Ancak, Mir Hasan'ın (1520-1566) yıllarında medresenin günümüzde mevcut olmayan 1732 ve 1858 yıllarındaki onarım kitabelerinin olduğu bilinmektedir (Başak, 1997:24-31).

5-Başkale/Pizan Hüsrev Paşa Medresesi; Hüsrev Paşa *(Pizan)* Medresesi'nin giriş kapısının üzerindeki mermer Arapça yazılı kitabe bulunmaktadır. Kitabede yapının 1653 yılında Hüsrev Paşa tarafından inşa edildiği ifade edilmektedir (Öztürk,2013: 26-40).

Hüsrev Paşa *(Pizan)* Medresesi, kitabesi günümüzde mevcut olup, iki katlı ve iç avlulu bir tasarım ile diğer medreselerden farklılık arz etmektedir. Medresesi ile ilgili ilk uygulama çalışmaları, 2010 yılında Van Valiliği tarafından başlatılmış, bu kapsamda Rölöve, Restitüsyon ve Restorasyon çalışmaları Y.Y.Ü. Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi Restorasyon Anabilim tarafından yürütülmektedir. Günümüzde kazı ve diğer bilimsel çalışmalar ilgili kurumlar tarafından devam etmektedir.

Başkale/Pizan Hüsrev Paşa Medresesi

Konum

Hüsrev Paşa *(Pizan)* Medresesi, Van ilinin 120 km. güneydoğusunda bulunan Başkale İlçesi'nin 7 km. güneybatısında bulunan tarihi Ören Köy meydanında tarihi Osmanlı Kalesi'nin hemen altında yer almaktadır (Çizim:1; Fotoğraf:1,2). Hüsrev Paşa *(Pizan)* Medresesi, Kültür ve Tabiat Varlıkları Vakfı mülkiyetinde, Pafta M51b10a1a, Ada 142, Parsel 2, yer almaktadır. Medrese, engebeli bir topografyada zemine kuzey-güney istikametinde planlanmıştır.

Yapının beden duvarları ile zemin katı sağlam olup, düz dam ile iç avlu kemerlerinin bir bölümü yıkık durumdadır (Fotoğraf:2,3).

Tarihçesi

Hüsrev Paşa *(Pizan)* Medresesi, 26.03.2009 gün ve 325 sayılı karar Anıt I. Grup yapı olarak Van Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurul Müdürlüğü tarafından tescil edilmiştir.

Medresenin doğu cephesinin orta yerinde yer alan sivri bir kemer içerisinde bulunan giriş kapısının üzerinde mermer kitabe levhası üzerinde Arapça yazılı bir kitabe bulunmaktadır (Uluçam, 2002: 5,6). Kitabede yapının H. 1063 M. 1653 yılında Hüsrev Paşa tarafından inşa edildiği ifade edilmektedir. Kitabenin son mısrası Arapça ve diğer mısraları ise Farsçadır(Çizim:10; Fotoğraf:6,10,11).

Transkripsiyon

Hüsrev-i Ali nesseb ada şiken

Sahtbinaçuırem der Aden

Amedetariheş ez avaz- ı gayıb

Enbetuehullahunebatenhesenen

Anlamı:"Yüksek bir soya sahip ve düşman kırıcı Hüsrev Aden'deki İrem Bağları gibi bir bina yaptırdı. Tarihi gayıp sesinden geldi. Cenabı hak içinde güzel nebatat gibi ilim ve irfan bitirsin."

Medresenin güneyindeki bölümünün Hüsrev Paşa'nın oğlu olan Süleyman Paşa tarafından daha sonraki yıllarda inşa edildiği düşünülmektedir (Tuncer, 1966: 39-40). 1925 yılına kadar bölgede eğitim amaçlı olarak faaliyetlerde önemli bir görevi yerine getiren Hüsrev Paşa *(Pizan)* Medresesi, günümüzde her türlü ilgisizlik ve duyarsızlığa rağmen ayakta kalmaya direnmektedir.

Hüsrev Paşa *(Pizan)* Medresesi, hazine tapusuna kayıtlı olup, 2013 yılında dönemin Van Valiliği girişimleri ile Yüzüncü Yıl Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü Restorasyon Anabilim Dalı Başkanlığı tarafından proje ve uygulama çalışmaları başlatılmıştır.

Plan

Hüsrev Paşa *(Pizan)* Medresesi, dış ölçüleri doğu-batı yönünde yaklaşık 18.12 m. kuzey-güney istikametinde ise 25.20 m.'dir. Medresenin batı duvarı arazinin topografyasına bağlı olarak aynı aks üzerinde olmayıp, güney yönünde içe eğik bir yapıya sahiptir(Çizim:2,3; Fotoğraf:4-9).

Medresenin kuzeydoğu cephesinin ortasında yer alan 2.13 m genişliğindeki sivri kemer nişi içerisindeki yer alan 0.59 m. genişliğindeki düz atkılı bir kapı ile açık avluya geçilir. Açık avlu dikdörtgen planlı 6.33x15.93 m. ölçülerindedir.

Avlunun güneyinde yer alan üç adet 0.80x0.90 m. ölçülerindeki payeler arasında yer alan dört adet sivri kemer yardımıyla açık avlu ile medrese hücreleri birbirinden 1.89 m. genişliğinde bir koridor ile ayrılmıştır. Koridor ile açık avlu zemini arasında 0.10 m'lik kot farkı bulunmaktadır. Koridorun her iki ucundaki beden duvarda 0.30 m. derinliğinde ve 0.50 m. genişliğinde iki niş yer almaktadır. Koridorun güneyindeki duvarında bulunan benzer mimari özelliklere sahip dört medrese odasına 0.62 m. genişliğindeki kapılar ile dikdörtgen formlu odalara geçiş sağlanır. Odalar yaklaşık 3.00x4.76 m. ölçülerinde üzeri sivri beşik tonoz ile örtülüdür. Her odanın batı duvarının ortasında yer alan bir ocak nişi ile kuzey duvarında bir, güney duvarında iki, batı duvarında bir olmak üzere farklı büyüklüklerde dört niş bulunur. Ayrıca, güney beden duvarında ortasında bulunan bir mazgal pencere yer almaktadır. Doğu yönünde ikinci odadaki *(Z02 Nolu)* mazgal pencere yapılanması diğer pencereler göre daha farklı olarak planlanmıştır(Çizim:3,6-9; Fotoğraf:12-20).

Açık avlunun kuzeyinde doğu-batı istikametinde bir aks üzerinde yer alan üç adet 0.81x0.90 m. ölçülerindeki payeler arasında dört adet sivri kemer bulunur. Kemerler ile üç adet medrese odaları arasında yer alan 2.32 m. genişliğindeki ve boydan boya devam eden koridor bulunmaktadır. Koridorun her iki ucundaki beden duvarda 0.30 m. derinliğinde ve 0.50 m. genişliğinde iki niş yer almaktadır. Koridor ile açık avlu zemin arasında 0.39 m.lik kot farkı bir basamak ile aşılmaktadır. Doğuda yer alan medrese odasına *(Z07 Nolu)* 0.60 m. genişliğindeki düz atkılı bir kapı ile yaklaşık kare planlı 3.97x4.03 m. ölçülerindeki odaya geçilir. Odanın güney duvarının ortasında dıştan 0.31 m. içten ise 1.05 m. genişliğindeki mazgal pencere yer alır. Oda üzeri beşik sivri kemer ile örtülüdür(Çizim:3,6-9; Fotoğraf:12-20).

Açık avlunun kuzey bölümünün ortasındaki medrese odasına *(Z06 Nolu)* 0.60 m. genişliğinde üzeri düz atkı ile geçilmiş bir kapı ile kare planı 4.03x4.03 m. ölçülerindeki orta odaya geçilir. Bu odanın batı duvarının ortasında bir ocak nişi ile ocağın her iki yanında yer alan iki küçük niş yerleştirilmiştir. Odanın güney duvarı ortasında bir mazgal pencere ile bir küçük niş mevcuttur. Bu mekânın üzeri de kuzey-güney istikametinde bir beşik sivri tonoz ile örtülüdür.

Açık avlunun kuzey bölümünün batısında yer alan diğer bir odaya ise 0.60 m. genişliğindeki bir kapı ile geçiş sağlanır. Bu oda medresenin diğer zemin katındaki tüm odalara göre daha büyüktür. Oda, 4.17x5.94 m. ölçülerinde dikdörtgen formunda bir düzenlemeye sahiptir. Odanın güneybatı köşesinde yuvarlak formunda bir niş, kuzey duvarında iki, doğu duvarında iki ve batı duvarında ise bir küçük niş olmak üzere toplam altı niş yer almaktadır. Bu mekânını güney duvarının ortasında bir mazgal pencere yer almaktadır. Oda kuzey güney yönünde 0.78 m. genişliğindeki sivri bir kemer ile ikiye ayrılmıştır. Doğudaki küçük bölümün üzeri sivri beşik kemer ile batısı ise çapraz tonoz ile örtülüdür(Çizim:3,6-9; Fotoğraf:12-21). Açık avlunun her iki yanında kuzey ve güneyinde yer alan koridordaki 1.00 m. genişliğindeki ahşap merdiven yardımıyla medresenin üst katlarına çıkış sağlanır. Medresenin kuzey bölümü güney bölümüne göre 2.21 m. daha yüksek planlanmıştır. Medresenin kuzey ve güney zemin katında yer alan koridorlar, payeler ve kemerler üst katlarda da ayni şekilde devam etmektedir. Ancak, zemin kaplaması ahşap kirişler üzerinde yer alan ahşap kaplama ve ahşap korkuluklar bir düzenlenmeye sahiptir. Medresenin güney üst kat koridorunun doğu ve batı

duvarlarının ortasında yer alan mazgal pencereler, dıştan 0.05 m. içten ise 0.50 m. ölçülerindedir(Çizim:4,6-9; Fotoğraf:12-20,22).

Medresenin üst kat *(101 Nolu)* odasına 0.64 m. genişliğindeki bir kapı ile 3.37x5.06 m. ölçülerindeki dikdörtgen planlı odaya geçilir. Odanın güney duvarının ortasında bir mazgal pencere bulunur. Mazgal pencere dıştan 0.66 m., içten ise 0.91 m. genişliğindedir. Odanın doğu duvarında yer alan iki adet benzer ölçülerde mazgal pencereler yer alır. Mazgal pencere, dıştan 0.05 m., içten ise 0.45 m. ölçülerindedir. Odanın batı duvarının ortasında bir ocak nişi ile nişin her iki yanında iki küçük niş ve kuzey duvarında ise bir toplam üç adet niş yer almaktadır. Odanın üzeri sivri beşik tonoz ile örtülüdür.

Medresenin *(102 Nolu)* odasına 0.60 m. ölçüsünde bir kapı ile geçiş sağlanmaktadır. Oda, 3.55x5.06 m. ölçülerinde dikdörtgen planlı bir yapıya sahiptir. Odanın güney duvarı ortasında bir mazgal pencere, batı duvarında bir ocak nişi ve ocağın her iki yanında birer mazgal pencere, kuzey duvarında bir ve doğu duvarında bir niş olmak üzere toplam iki niş bulunmaktadır. Medresenin *(104 Nolu)* odasına 0.60 m. ölçüsünde bir kapı ile geçiş sağlanmaktadır. Oda, 2.94x5.11 m. ölçülerinde dikdörtgen planlı bir yapıya sahiptir. Odanın güney duvarı ortasında bir mazgal pencere, batı duvarında bir ocak nişi ve ocağın her iki yanında birer küçük niş ile kuzey ve doğu duvarlarında bire niş olmak üzere toplam dört niş bulunmaktadır(Çizim:4,6-9 Fotoğraf:12-20,22).

Medresenin kuzey üst kat koridoru üst kat koridoruna göre 0.60 m. daha geniş ve 1.25 m. daha yüksek inşa edilmiştir. Medresenin üst katın kuzeydoğu köşesinde yer alan *(107 Nolu)* odasına 0.60 m. genişliğindeki bir kapı yardımıyla 4.16x4.16 m. ölçülerindeki kare planlı odaya geçilir. Odanın güney duvarının ortasında yer alan mazgal pencere dıştan 0.91 m. içten ise 0.44 m. genişliğindedir. Odanın doğu duvarında yer alan iki adet benzer ölçülerde küçük iki niş ile her iki nişin ortasında bir mazgal pencereler yer alır. Mazgal pencere, dıştan 0.47 m. içten ise 0.75 m. ölçülerindedir. Odanın üzeri doğu batı istikametinde devam eden bir sivri beşik tonoz ile örtülüdür. Medresenin üst kat kuzey bölümünde yer alan *(106 Nolu)* odasına 0.60 m. ölçüsünde üzeri düz atkı ile geçilmiş bir kapı ile geçiş sağlanmaktadır. Oda, 3.23x3.45 m. ölçülerinde yaklaşık kare planlı bir yapıya sahiptir. Odanın güney duvarı ortasında bir mazgal pencere, batı duvarında bir ocak nişi ve ocağın her iki yanında birer küçük niş ile kuzey duvarında bir olmak üzere toplam dört niş bulunmaktadır. Odanın üzeri doğu batı istikametinde devam eden bir sivri beşik tonoz ile örtülüdür.

Medresenin üst kat kuzey bölümünün kuzeybatı köşesinde yer alan oldukça geniş *(105 Nolu)* odasına 0.62 m. ölçüsünde üzeri düz atkı ile geçilmiş bir kapı ile geçiş sağlanmaktadır. Oda, 4.41x7.06 m. ölçülerinde doğu batı yönünde gelişen dikdörtgen planlı bir yapıya sahiptir. Odanın ortasında kuzey güney yönü istikametinde gelişen sivri bir kemer ile ikiye ayrılmıştır. Odanın güney duvarı bir mazgal pencere, kuzey duvarında bir ocak nişi, bir küçük niş ile batı duvarında iki küçük niş ve odanın güneybatı köşesinde ise yuvarlak bir niş olmak üzere olmak üzere toplam dört niş bulunmaktadır. Odanın üzeri doğu batı istikametinde devam eden iki bağımsız sivri beşik tonoz ile örtülüdür(Çizim:4.6-9; Fotoğraf:12-20,22).

Cepheler

Hüsrev Paşa *(Pizan)* Medresesi, kuzeydoğu cephesi 25.17 m. uzunluğunda güneye doğru eğimli bir yapıda şekillenmiştir. Doğu cephesinin kuzey güney köşeleri arasında 3.98 m. kot farkı olup, kuzey bölümü daha yukarıda düzenlenmiştir(Çizim:10; Fotoğraf:8-10). Bu kot farkı üst kattın kuzey bölümündeki medrese bölümüne 2.24 m. olarak yansımıştır. Cephenin ortasında bir sivri kemer nişi içerisinde yer alan giriş kapısı 0.22x2.13x2.79 m. ölçülerinde bölge mimarisinde pek rastlanmayan yekpare bir yapı bloğu içerisine açılan 0.53 m. genişliğindeki giriş kapısı bulunur. Giriş kapısının üzerinde beş eli böğründe ahşap kayıt üzerinde kurşun kaplamalı bir markiz yer almaktadır(Çizim:10; Fotoğraf:8-10). Giriş kapısının kuzeyinde 3.12 kotunda 0.47 m. genişliğine ve 0.79 m. yüksekliğinde bir pencere ile cephenin güneyinde farklı kotlarda yer alan üç adet ahşap kayıtsız pencere yer almaktadır. Pencereler 0.05m.genişlikte ve 0.53 m. yüksekliğindedir. Cephe beden duvarları 0.15 m. dışa taşıntılı eğimli kesme taştan inşa edilmiş saçak yardımıyla düz dama geçiş yapılmaktadır.

Cephenin şekillenmesinde düz dam kademelenmesi, üç adet baca, çörten ve zemin topografyası önemli bir yer tutar(Çizim:1; Fotoğraf:8-10).

Hüsrev Paşa *(Pizan)* Medresesi, kuzeybatı cephesi 18.12 m. uzunluğunda, cephenin doğu ile batı köşeleri arasında yaklaşık 1.17 m. kot farkı vardır. Cephede iki adet çörten, iki adet baca ve giriş markizi cephenin hareketlenmesini sağlanmıştır. Medresenin güney cephesi 17.06 m. uzunluğunda, cephenin doğu ile batı köşeleri arasında yaklaşık 0.59 m. kot farkı vardır. Güney cephesinde zemin katta dört adet dikdörtgen formundaki ve farklı kotlardaki yaklaşık 0.27x0.53 m. ölçülerindeki pencereler ve üst kattaki 0.64x0.82 m. ölçülerindeki dikdörtgen formundaki pencereler yer almaktadır. Cephedeki kot farkından ortaya çıkan dört adet üst kat revak kemerleri, iki adet baca, giriş markizi ve kot farkında ortaya çıkan tretuvarlar medresenin diğer cephelerine göre oldukça hareketlenmesinde neden olmuştur(Çizim:12; Fotoğraf:3-5).

Hüsrev Paşa *(Pizan)* Medresesi, güneybatı cephesi 25.21 m. uzunluğunda, cephenin kuzey ile güney köşeleri arasında yaklaşık 4.66 m. kot farkı vardır. Cephe güneye doğru eğimli bir konumdadır. Cephenin güney kısmında farklı kotlarda üç adet 0.05 m. genişlikte ve 0.55 m. yükseklikte kayıtsız pencere ile cephenin kuzey bölümünde ise bir adet 0.46 m. genişlikte ve 0.80 m. yükseklikte pencere yer almaktadır. Cephenin zemindeki eğim ve yükseklikten oluşan kot farkı, çörtenler ve üç adet baca cephenin hareketlenmesini sağlamıştır(Çizim:13; Fotoğraf:6).

Örtü Sistemi

Hüsrev Paşa *(Pizan)* Medresesi, iki katlı açık avlulu bir yapıda inşa edilmiştir. Medresenin ortasında yer alan açık avlu 6.02x15.82 m. ölçülerinde dikdörtgen bir düzenlenmeye sahiptir.

Açık avlunun kuzey ve güney her iki yanında yer alan mekânların üzeri düz dam kurşun kaplama ile örtülüdür. Düz dam harpuşta duvarları iki yöne doğru eğimli 0.75 m. genişliğindedir. Düz dam eğimleri kuzey ve güney dış duvarlarına doğru eğimli olarak planlanmıştır. Kar ve yağmur suları kuzey ve güney yönde planlanmış ikişer toplam dört yekpare taştan imal edilmiş çörtenler ile tahliye edilmektedir.

Düz damın muhtelif bölümlerinde yaklaşık 1.25 m. yüksekliğinde 0.62x0.62 m. ölçülerinde beş adet kesme taştan inşa edilmiş baca yerleştirilmiştir. Ayrıca, güney bölümünde yer alan giriş kapısının üzeri ise 1.70x4.20 m. ölçülerinde kurşun kaplamalı bir markiz ile örtülmüştür(Çizim:5-9; Fotoğraf:2,3).

Malzeme ve Yapım tekniği

Hüsrev Paşa *(Pizan)* Medresesi'nde moloz taş, kaba yonu taş, yonu taş, ahşap, kurşun ve metal malzeme kullanılmıştır.

Moloz taş; medresenin tüm dış ve iç beden duvarları sıralı moloz şeklinde, sivri beşik tonoz kaplamalarında iç avlu zemin kaplaması ve yapının dört cephesindeki tretuvarlarda kullanılmıştır. Kaba yonu taş; Medresenin alt ve üst kat revak kare payelerinde kullanılmıştır. Kesme taş; giriş kapısı sivri kemer ve sövelerinde, tüm kapı ve pencere sövelerinde, saçak ve harpuşta duvarları ile yekpare olarak inşa edilmiş çörten yapımında kullanılmıştır. Ahşap malzeme; Medresenin tüm kapı ve pencere ahşap doğramlarında,üst kat ahşap merdivenler ile üst kat koridorları taban kaplamasında, medresenin hatıllarında ve giriş kapısı markizinde kullanılmıştır. Kurşun kaplama; Medresenin düz dam örtü kaplaması ve giriş kapısı markiz kaplamasında kullanılıştır. Mermer malzeme; medresenin sadece giriş kapısı üzerinde yer alan kitabede kullanılmıştır. Metal malzeme; pencere ve kapı aksesuarında çeşitli formlarda kullanılmıştır.

Hüsrev Paşa *(Pizan)* Medresesi'nin yapım tekniği kâgir yığma dolgu tekniğinde inşa edilmiştir. Açıklıklar sivri kemer, beşik tonoz ve düz atkı şeklinde geçilmiştir. Medrese hücre odalarının duvarlarının satıhları kireç harcı ile sıvalı dış duvarları satıhları ise derzli olarak inşa edilmiştir. Yapıda bağlayıcı malzeme olarak kireç harcı kullanılmıştır (Çizim:5-11).

Yapıdan alınan örnek harç numenleri, İstanbul Restorasyon ve Konservasyon Merkez Laboratuvarı Müdürlüğü tarafından gerekli inceleme ve analizleri yapılmıştır. Restorasyon çalışmalarında kullanılacak bağlayıcı harç ve agrega numunelerindeki öngörülen oranlar ise; % 38-40 Sönmüş ve bekletilmiş kireç, %56-58 Taş tozu, %1-2 Yıkanmış ince dere kumudur.

Süsleme

Hüsrev Paşa *(Pizan)* Medresesi, genel olarak süslemeye pek yer verilmemiş olup, mimarı yapı olarak sade bir tarza inşa edilmiştir. Giriş kapısının üzerinde yer alan mermer medrese kitabesi ile kitabenin hemen altında simetrik olarak yerleştirilmiş iki adet süsleme motifi mevcuttur. Bu örnekler dışında medresede süslemeye rastlanmamıştır(Çizim:10; Fotoğraf:8-11).

Sonuç

Van Gölü Havzası, Selçuklu ve Osmanlı döneminde eğitim kurumu olan birçok medrese inşa edilmiştir. Bu medreselerden bazıları günümüzde mevcut olmadığından mimari ve teknik özellikleri hakkında geniş bilgiye sahip değiliz. Günümüzde mevcut olan medreselerin bir bölümünün onarım çalışmaları Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından yapılarak bazı sosyo-kültürel faaliyetler ile işlevledirilmiştir.

Başkale/Pizan Hüsrev Paşa Medresesi, Van ilinde yer alan diğer medreseler ile kıyaslandığında arasında bazı mimari farklılıklar vardır. Bunlar; iç avlulu ve iki katlı olarak planlanmasının yanı sıra, Osmanlı coğrafyasının en doğusunda ve orijinal yapım kitabesi mevcut olan tek medresedir.

Temennimiz ilgili tüm kurumların yapıdaki mevcut tahribatın ciddi yapısal ve mimarı olumsuzlukların neden olmadan bir an önce yapılan çalışmalara hız verip, onarılarak kültür ve turizme kazandırılmasıdır.

Kaynakça

Ağaoğlu S.,(2007). "Van Şehir Dokusu ve Tarihi Eserlerinin Tahrip Edilmesinde Ermenilerin Rolü",*Atatürk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi,* Sayı: 35, Erzurum.

Ağaoğlu S.,(2003). *Van Merkez Sancağındaki Vakıflar XVI.-XVII. Yüzyıllar–Sosyal Hayata ve Eğitime Katkıları*, (Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Konya.

BaşakO.,(1997). *Bahçesaray'daki Mimari Eserler,*(YYÜ Sosyal Bil. Enst. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Van.

Çelebi Evliya.,(1976). *Seyahatname*, 3-4, İstanbul, Üçdal Neşriyat.

Demiroğlu F., "Hüsrev Paşa Cami", *İkinisan Gazetesi*, 20.3.1958, Van.

Öztürk Ş.-Öztaşcı G.- Rukiye Eser.,(2009). Van Gürpınar Güzelsu Hoşap Hasan Bey Medresesi Koruma Sorunları ve Öneriler", *V. Uluslararası Van Gölü Havzası Sempozyumu*, İstanbul.

Öztürk Ş.,(2013). *Pizan Medresesi Rölöve, Restitisyon ve Restorasyon Koruma Raporu*, Van.

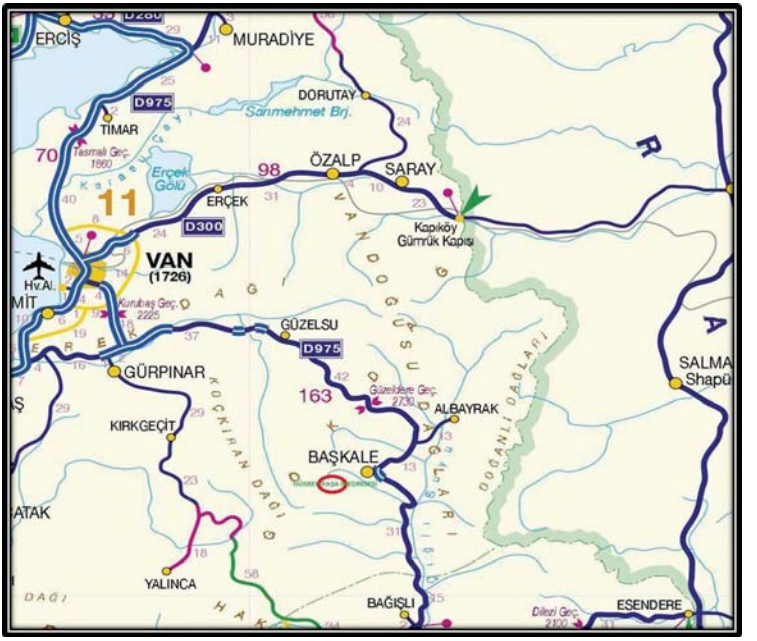
Pektaş K.,(1996). "Van Medreselerinden Arta Kalanlar", *Kültür ve Sanat,*Sy. 32, Ankara.

Top M.,(1998). *Hoşap'taki Mahmudi Beylerine Ait Mimari Eserler*, Ankara.

Tuncer, O. C., (1976). "Van Yöresinde Bilinmeyen Bazı Yapılarımız", *Sanat Tarihi Yıllığı,* C. VI, İstanbul.

Uluçam A.,(2002). "Van Ve Çevresindeki Osmanlı Medreseleri İle Eğitim Öğretimdeki Yerleri", *XII. Türk Tarih Kongresi,*C.III, Ankara, Türk Tarih Kurumu.

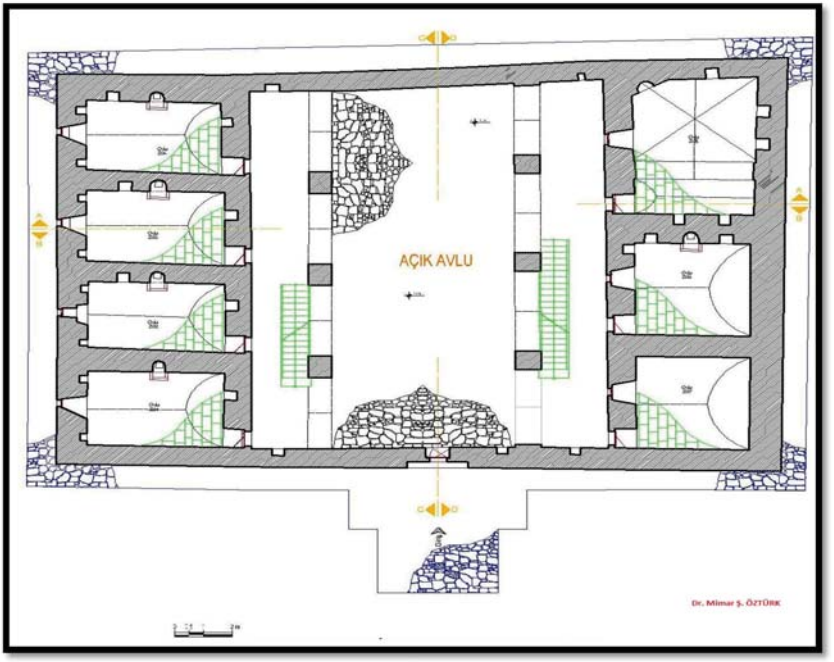
Van Vilayet Salnamesi, 1315 (Van İl Yıllığı-1899), Van, 1995.

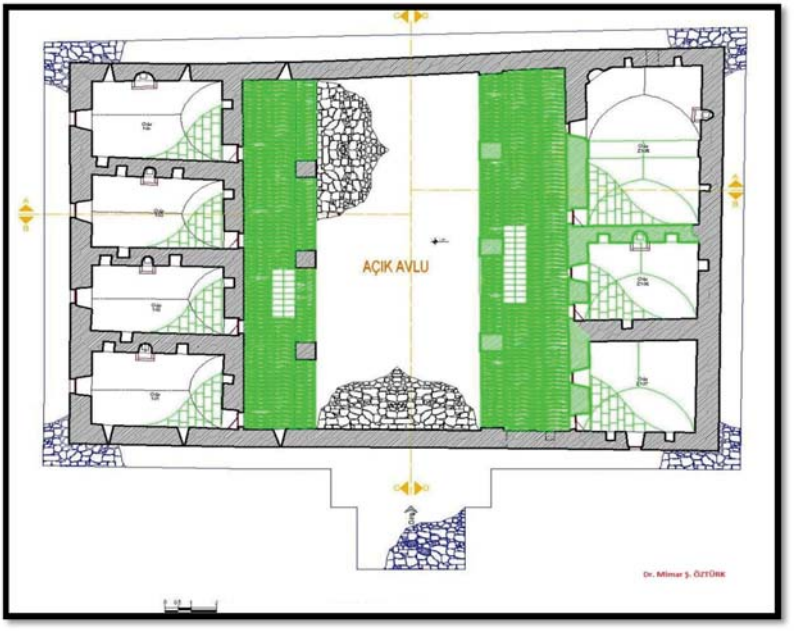
Çizim-1: Van/Başkale Çevre Haritası

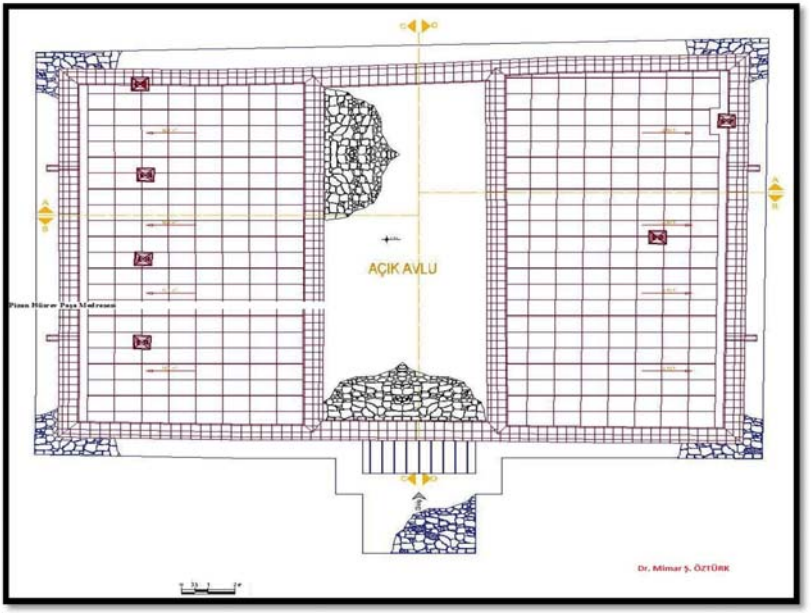
Çizim-2: Pizan Hüsrev Paşa Medresesi Vaziyet Planı

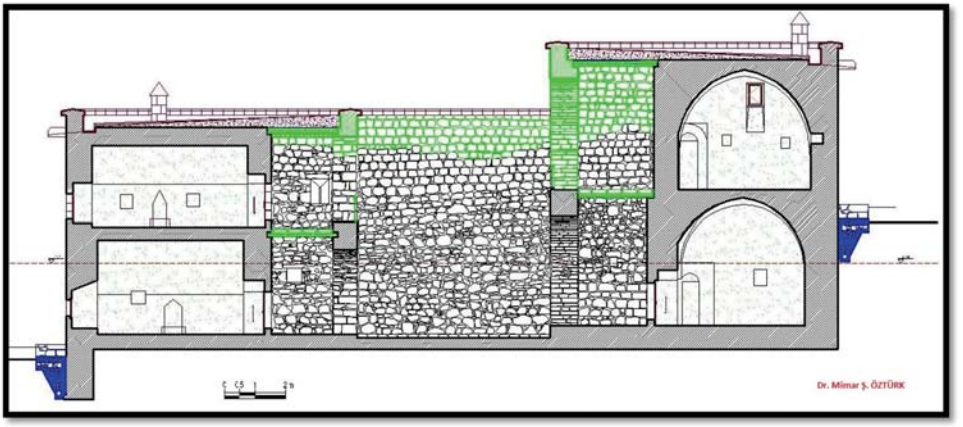
Çizim-3: Pizan Hüsrev Paşa Medresesi Zemin Kat Planı

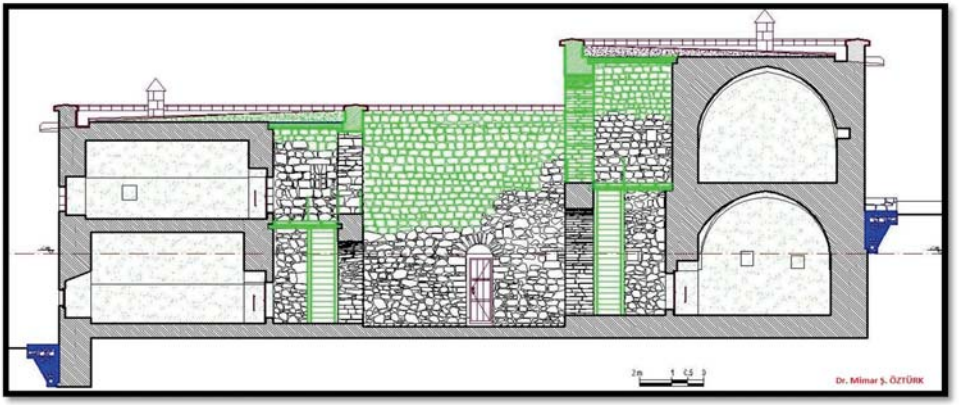
Çizim-4: Pizan Hüsrev Paşa Medresesi Üst Kat Planı

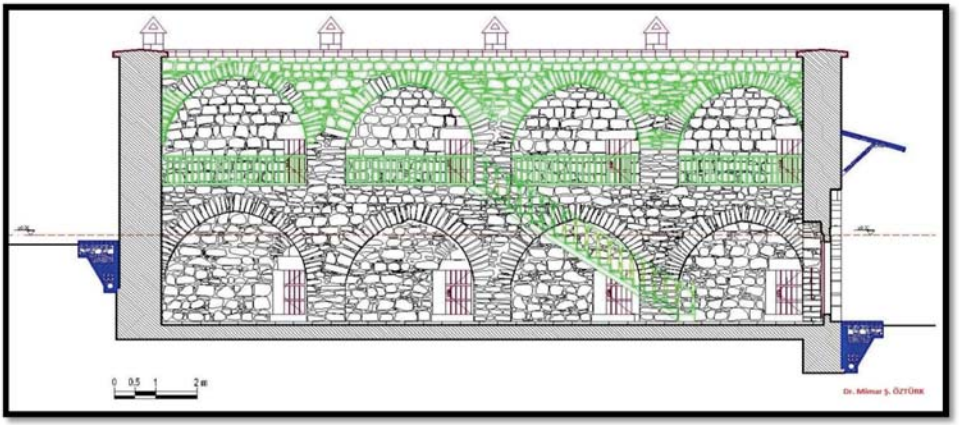
Çizim-5: Pizan Hüsrev Paşa Medresesi Örtü Planı

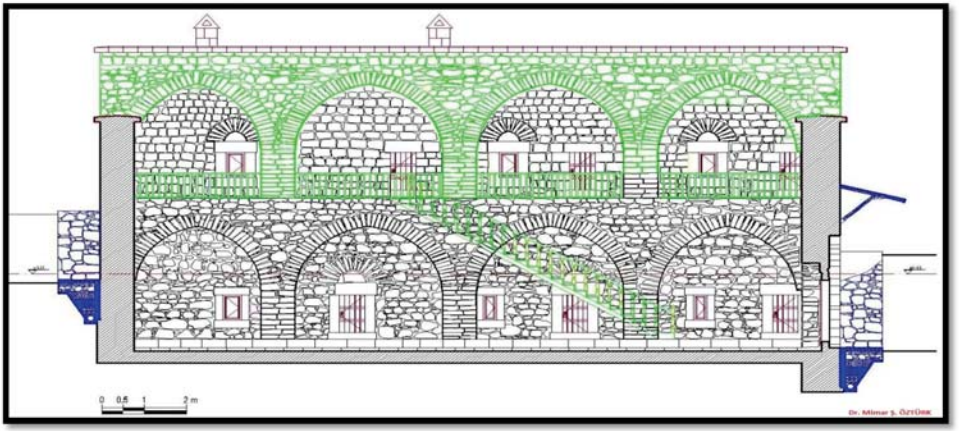
Çizim-6: Pizan Hüsrev Paşa Medresesi A-A Kesiti

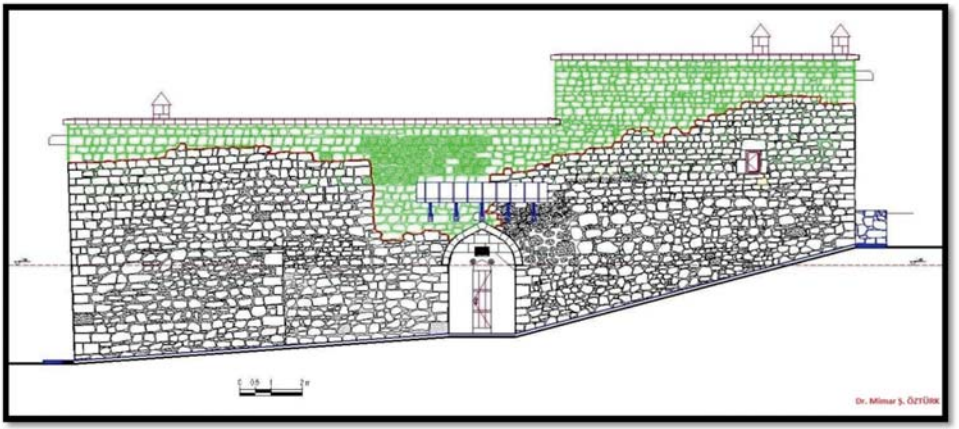
Çizim-7: Pizan Hüsrev Paşa Medresesi B-B Kesiti

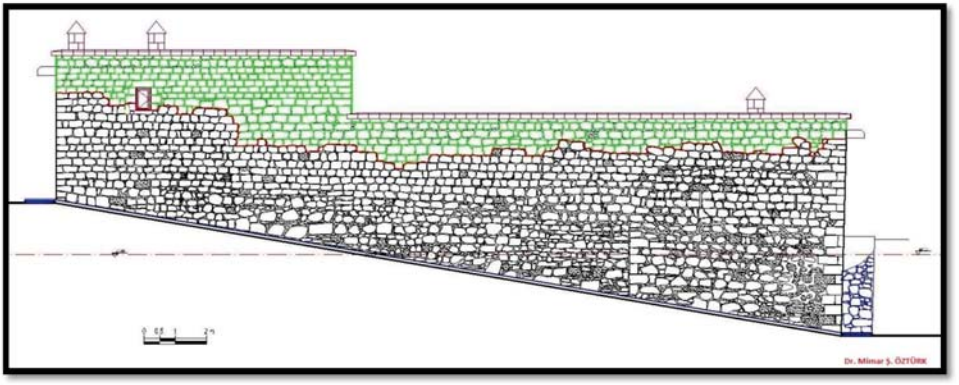
Çizim-8: Pizan Hüsrev Paşa Medresesi C-C Kesiti

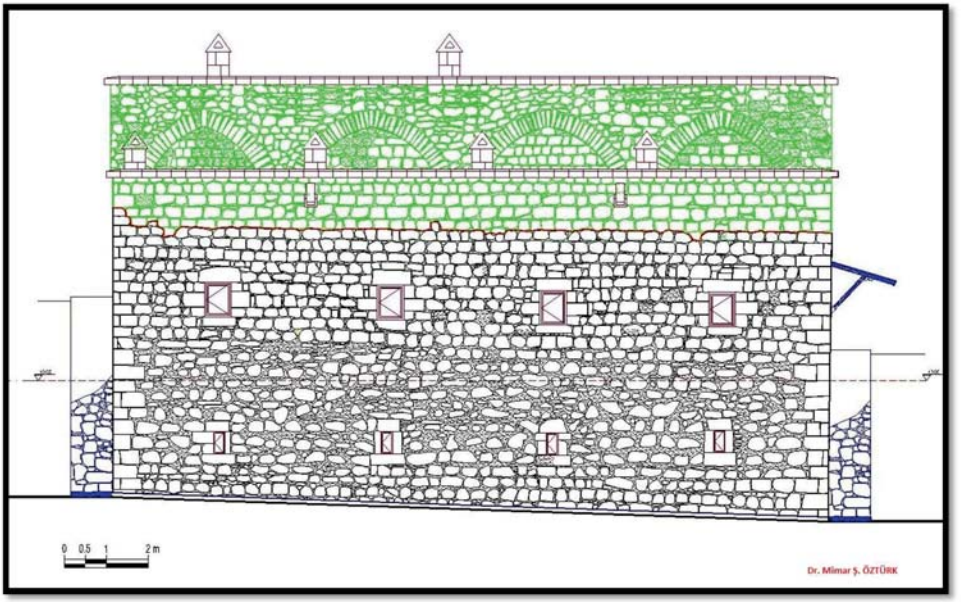
Çizim-9: Pizan Hüsrev Paşa Medresesi D-D Kesiti

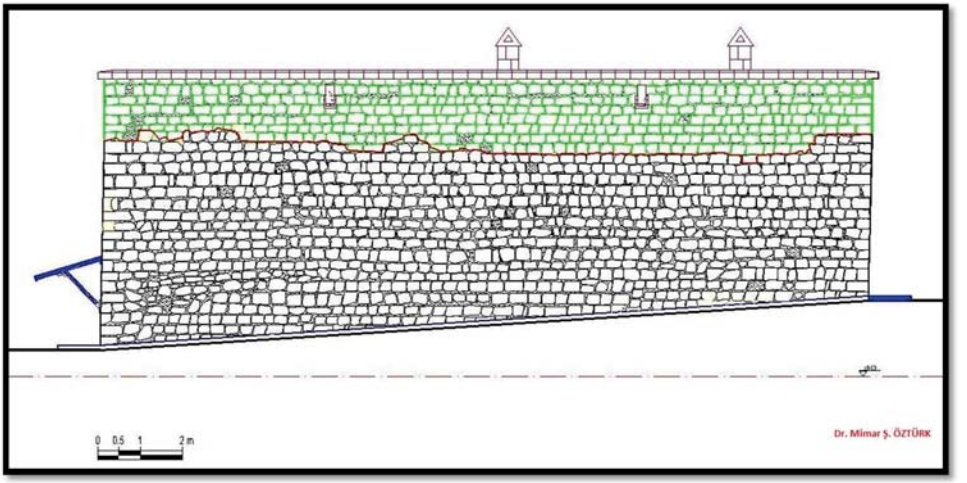
Çizim-10: Pizan Hüsrev Paşa Medresesi Kuzeydoğu Cephesi

Çizim-11: Pizan Hüsrev Paşa Medresesi Güneybatı Cephesi

Çizim-12: Pizan Hüsrev Paşa Medresesi Kuzeydoğu Cephesi

Çizim-13: Pizan Hüsrev Paşa Medresesi Güneybatı Cephesi

Fotoğraf-1: Pizan Köyü ve Kalesinin Genel Görünüşü

Fotoğraf-2: Pizan Hüsrev Paşa Medresesi Genel Görünüş

Fotoğraf-3: Pizan Hüsrev Paşa Medresesi Güney Görünüşü

Fotoğraf-4: Pizan Hüsrev Paşa Medresesi Güneydoğu Görünüşü

Fotoğraf-5: Pizan Hüsrev Paşa Medresesi Güney Görünüşü

Fotoğraf-6: Pizan Hüsrev Paşa Medresesi Güneybatı Görünüşü

Fotoğraf-7: Pizan Hüsrev Paşa Medresesi Batı Görünüşü

Fotoğraf-8: Pizan Hüsrev Paşa Medresesi Kuzeydoğu Görünüşü

Fotoğraf-9: Pizan Hüsrev Paşa Medresesi Doğu Görünüşü

Fotoğraf-10: Pizan Hüsrev Paşa Medresesi Giriş Kapısı Görünüşü

Fotoğraf-11: Pizan Hüsrev Paşa Medresesi Kitabe Görünüşü

Fotoğraf-12: Pizan Hüsrev Paşa Medresesi Avlu Genel Görünüşü

Fotoğraf-13: Pizan Hüsrev Paşa Medresesi Avlu Görünüşü

Fotoğraf-14: Pizan Hüsrev Paşa Medresesi Avlu Görünüşü

Fotoğraf-15: Pizan Hüsrev Paşa Medresesi Avlu Görünüşü

Fotoğraf-16: Pizan Hüsrev Paşa Medresesi Avlu Kemer Görünüşü

Fotoğraf-17: Pizan Hüsrev Paşa Medresesi Avlu Kemer Görünüşü

Fotoğraf-18: Pizan Hüsrev Paşa Medresesi Avlu Kemer Görünüşü

Fotoğraf-19: Pizan Hüsrev Paşa Medresesi Avlu Kemer Görünüşü

Fotoğraf-20: Pizan Hüsrev Paşa Medresesi Avlu Kemer Görünüşü

Fotoğraf-21: Pizan Hüsrev Paşa Medresesi Zemin Kat İç Mekân Görünüşü

Fotoğraf-22: Pizan Hüsrev Paşa Medresesi Zemin Kat İç Mekân Görünüşü

Fotoğraf-23: Pizan Hüsrev Paşa Medresesi Üst Kat İç Mekân Görünüşü